

Peranan Ketua dalam Komunikasi Kumpulan Kecil: Analisis Strategi Lakuan Bahasa Direktif

NURUL AFIFAH ADILA MOHD SALLEH
MASLIDA YUSOF
AMMAR REDZA AHMAD RIZAL
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Kegagalan seorang ketua dalam menakhoda kumpulannya disebabkan oleh pelbagai faktor termasuklah dari aspek komunikasi. Seorang ketua kumpulan perlu bertanggungjawab memastikan kumpulannya berjaya mencapai matlamat perbincangan yang ditetapkan dalam tempoh masa tertentu. Oleh itu, komunikasi seorang ketua perlu diberikan perhatian kerana memberikan kesan dan mempengaruhi proses perbincangan kumpulan. Lakuan bahasa direktif yang merupakan salah satu strategi komunikasi boleh digunakan dan dimanfaatkan oleh ketua kumpulan. Kata lain bagi lakuan bahasa direktif ialah arahan yang sememangnya sinonim dengan ciri seorang ketua iaitu boleh mengarahkan sesuatu kepada ahli-ahlinya. Arahan yang diberikan oleh seorang ketua perlu jelas agar dapat difahami dengan baik oleh ahli kumpulan. Kajian ini dijalankan bertujuan untuk membincangkan ujaran lakuan bahasa direktif sebagai strategi komunikasi ketua kumpulan dan impaknya. Kajian secara kualitatif dan kaedah lapangan ini menggunakan teori lakuan bahasa yang dipelopori oleh Bach dan Harnish. Sebanyak 12 buah kumpulan kecil dibentuk untuk merakam komunikasi ketua dalam setiap kumpulan. Masa perbincangan diperuntukkan sebanyak 15 minit dan setiap kumpulan diberikan objektif perbincangan yang sama. Dapatan kajian menunjukkan bahawa keenam-enam subkategori lakuan bahasa direktif iaitu permintaan, pertanyaan, keperluan, larangan, permisif dan nasihat digunakan sebagai strategi komunikasi oleh ketua-ketua kumpulan kecil. Namun terdapat juga ujaran ketua kumpulan yang tidak jelas dalam memberikan arahan sehingga menimbulkan kekeliruan dalam kalangan ahli. Kesemua subkategori lakuan bahasa direktif ini mempunyai kepentingannya yang tersendiri dan boleh dimanfaatkan oleh ketua kumpulan agar perbincangan menjadi lebih efisien. Kajian ini memberikan kepentingan kepada ketua kumpulan dengan menjadikan hasil kajian ini sebagai panduan dan rujukan pada masa akan datang.

Kata kunci: *Ketua, kumpulan kecil, lakuan bahasa, direktif, strategi komunikasi.*

The Role of Leaders in Small Group Communication: An Analysis of Directives Speech Acts Strategies

ABSTRACT

The failure of a leader in leading his group is due to various factors including from the aspect of communication. A formally appointed group leader needs to be responsible for ensuring that his or her group successfully achieves the set discussion goals within a specified period. Therefore, a leader's communication needs to be given attention as it impacts and influences the group discussion process. The directives speech acts which are one of the communication strategies can be taught and utilized by the group leader. Another word for directives speech acts is instruction which is synonymous with the characteristic of a leader, which is to direct something to its members. The instructions given by a leader should be clear so that they can be well understood by the group members. This study was conducted aimed at discussing directives speech acts utterances as group leader communication

strategies. This qualitative study and field method use the theory of speech acts pioneered by Bach and Harnish. A total of 12 small groups were formed to record the communication of the small group leader in each group. Discussion time that was allocated was 15 minutes and each group was given a discussion objective. The findings of the study indicate that the six subcategories of directives speech acts namely requestives, questions, requirements, prohibitive, permissive and advisories were used by the small group leaders. But there are also group leaders who are not clear in giving instructions that cause confusion. All these subcategories of directives speech acts have their own importance and can be utilized by group leaders to make discussions more efficient. This study gives importance to the group leader by making the results of this study as a guide and reference in the future.

Keywords: *Leader, small group, speech acts, directives, communication strategy.*

PENGENALAN

Medium perbincangan berkumpulan dilihat menjadi satu keperluan dalam aktiviti kokurikulum dan kurikulum pelajar di peringkat sekolah dan universiti. Menurut Rosadi, Nuraeni dan Priadi (2020), pelaksanaan perbincangan kumpulan kecil di dalam kelas telah menjadi satu keperluan dan sudah menjadi kebiasaan bagi para pelajar. Oleh itu, penglibatan diri dalam komunikasi secara berkumpulan bukan perkara baru yang dihadapi oleh pelajar. Kaedah pembelajaran seperti perbincangan berkumpulan ini dapat memberikan peluang kepada pelajar untuk berkomunikasi, membina keyakinan diri dan bekerjasama antara satu sama lain. Habibah (2018) berpendapat bahawa mempunyai kemahiran bertutur akan menjadikan seorang pelajar berkeyakinan dan bersemangat dalam menyampaikan mesej. Perbincangan berkumpulan yang diadakan di dalam kelas mampu menjadi platform untuk melatih pelajar berkomunikasi dengan terancang dan berhemah.

Perbincangan secara berkumpulan juga dilihat turut dimanfaatkan di alam pekerjaan iaitu dalam sebuah organisasi. Joost dan Vibeke (2022) menyatakan bahawa perbincangan secara berkumpulan sering digunakan sebagai medium komunikasi antara majikan dan pekerja untuk membincangkan pelbagai hal berkaitan organisasi. Di Malaysia, sebanyak 70% waktu bekerja dihabiskan dengan bekerja secara berkumpulan (Ezhar Tamam, 2014). Oleh itu, komunikasi yang berkesan antara ahli amat penting agar perbincangan yang dijalankan di tempat kerja menjadi lebih efisien. Mat Zizi, Ramli, Hamidon, Nur Fatima dan Sapinah (2020) menyatakan bahawa komunikasi yang berkesan ialah apabila ahli dalam organisasi menggunakan bahasa yang mudah difahami dan maklumat yang disampaikan jelas. Keperluan dan kepentingan medium komunikasi berkumpulan tidak dapat disangkal lagi apabila pelbagai kelompok mememanfaatkannya untuk tujuan tertentu. Sehingga kini, kerja berkumpulan secara fizikal masih kekal relevan sekalipun berdepan dengan kepesatan teknologi.

Sebuah kumpulan kecil yang dibentuk pasti mempunyai seorang ketua kumpulan yang dilantik sama ada secara rasmi atau tidak (Nurul Afifah & Maslida, 2021). Terdapat pelbagai manfaat yang boleh diperolehi daripada seorang ketua yang memainkan peranannya dengan baik. Ketua atau pemimpin yang mempunyai kemahiran komunikasi yang berkesan mampu mempengaruhi tindakan orang di bawahnya (Wang & Wang, 2020). Menjawab tugas sebagai seorang ketua adalah amat berat kerana perlu menggalas tanggungjawab yang besar terhadap ahli-ahlinya. Menurut Rohaidah, Madiawati dan Maizira (2019), semua pemimpin iaitu ketua perlu mempunyai kemahiran berwacana yang cekap dan baik agar khalayak yakin dengan kepimpinannya. Seorang ketua perlu mengawal ahli-ahlinya dan berkomunikasi dengan baik agar dapat difahami dengan jelas (Suppiah, Wong, Paul & Mohd Khairie, 2021). Ketua yang memainkan peranan dengan baik mampu menyampaikan mesej-mesej tertentu

kepada ahli kumpulannya. Apa sahaja yang diujarkan oleh seorang ketua, pasti akan didengar dan dinilai oleh orang yang berada di bawahnya.

Strategi komunikasi menurut Muhammad Zaiamri, Amira dan Md Azalanshah (2021) ialah tindakan yang berupaya menyumbang kepada keberkesanan penyampaian informasi dalam sebuah kumpulan atau organisasi. Oleh itu, penutur, iaitu orang yang menyampaikan mesej, perlu merancang strategi komunikasi agar ujaran yang dituturkan memberikan kesan dan bermanfaat. Manakala Van Ruler (2018) pula menyatakan bahawa strategi komunikasi ialah komunikasi yang terancang termasuklah pemilihan bahasa yang digunakan untuk mencapai sesuatu tujuan dan matlamat. Secara asasnya, strategi iaitu perancangan dapat membantu ketua kumpulan menyebarkan komunikasi secara berkesan kepada ahli-ahlinya. Maka kajian ini akan melihat penggunaan lakuan bahasa direktif sebagai strategi komunikasi dalam kumpulan kecil. Memandangkan arahan seorang ketua amat penting, maka kajian ini akan menganalisis lakuan bahasa direktif ketua kumpulan kecil bagi melihat bentuk bahasa dan keberkesanannya.

Bach dan Harnish (1979) menyatakan bahawa lakuan bahasa direktif merupakan ekspresi arahan penutur kemudian adanya tindakan yang dilakukan oleh pendengar. Lakuan bahasa direktif merupakan satu lakuan yang akan memberikan kesan tindakan kepada pendengar disebabkan niat pengucapan yang diujarkan oleh penutur. Contoh lakuan bahasa direktif ialah meminta, bertanya, melarang dan menasihati. Pengujaran lakuan bahasa direktif yang jelas sebagai satu strategi komunikasi akan menghasilkan kesan positif yang dapat dilihat melalui tindakan atau respon yang ditunjukkan oleh pendengar. Hal ini bermakna pendengar dapat memahami niat ujaran penutur dengan baik. Menurut Sinha, Moreno-Nunez dan Tian (2020), penelitian aspek bahasa amat penting dalam komunikasi kerana akan menunjukkan keperibadian iaitu niat pengujaran dan wujudnya kesan. Oleh itu, aspek bahasa iaitu komunikasi arahan seorang ketua perlu jelas agar dapat difahami dengan baik dan berlakunya tindakan daripada ahli-ahlinya.

Triana, Maros, Kustati dan Reflinaldi (2022) menyatakan bahawa kebanyakan pemimpin akan memanfaatkan pengucapannya sebagai peluang untuk menunjukkan kewibawaannya. Oleh itu sebagai seorang ketua kumpulan, perlu menitikberatkan penggunaan bahasa iaitu strategi komunikasi agar kelihatan berkarisma dan dipandang hormat oleh ahli-ahlinya. Hal ini penting kerana melalui penghormatan ini, ahli-ahli akan memahami, mendengar arahan yang diberikan dan bertindak. Zanariah, Zalifah, Mohd Hamry, Zaiton dan Zulaili (2022) menegaskan bahawa seorang pemimpin perlu menguasai teknik komunikasi yang berkesan agar tidak berlaku kegagalan dalam menyampaikan maklumat. Oleh itu, pengkajian lakuan bahasa direktif sebagai strategi komunikasi ketua kumpulan dalam kajian ini akan memberikan sumbangan yang besar kepada ketua kumpulan kecil untuk melihat bentuk-bentuk bahasa yang boleh digunakan dan mampu mengendalikan perbincangan dengan lebih efisien.

SOROTAN KAJIAN

Kajian-kajian lepas berkaitan ketua kumpulan atau pemimpin sudah banyak dijalankan oleh pengkaji dari dalam mahupun luar negara. Antaranya ialah kajian oleh Siti Hajar et al. (2017) berkenaan pengaruh dan peranan pemimpin serta kesannya kepada sebuah kelompok. Berdasarkan kajian ini, dapat disimpulkan bahawa ketua mempunyai peranan yang besar dan mampu mempengaruhi tindakan sesuatu kelompok. Manakala Rozita, Muhammad Rahimi dan Bahiyah (2018) melalui kajiannya menyimpulkan bahawa ciri-ciri yang perlu dimiliki oleh

seorang ketua ialah kemahiran komunikasi interpersonal, penampilan fizikal dan etika yang baik. Mayfield, Mayfield dan Walker (2021) yang mengkaji komunikasi ketua dalam organisasi berpendapat bahawa kemahiran komunikasi seorang ketua perlu diberikan perhatian kerana akan mempengaruhi pengikutnya. Hal ini juga disokong oleh Hicks (2020) melalui kajiannya bahawa ketua perlu mempunyai pelbagai gaya berkomunikasi iaitu strategi yang perlu digunakan apabila sedang berbincang dalam sebuah kumpulan.

Berdasarkan kesemua dapatan kajian lepas berkaitan ketua kumpulan atau pemimpin ini, jelas menunjukkan bahawa ketua atau pemimpin perlu memainkan peranan iaitu berkomunikasi dengan baik agar dapat menjayakan sesuatu perkara. Elemen komunikasi iaitu bahasa yang digunakan oleh seorang ketua merupakan perkara yang perlu diberikan perhatian dan dikaji. Kebanyakan kajian lepas berkaitan ketua kumpulan atau pemimpin tidak menyentuh soal strategi atau penggunaan bahasa yang dituturkan, namun lebih melihat dan memfokuskan elemen lain seperti kepuasan berkomunikasi, tingkah laku, reka bentuk dan sebagainya.

Terdapat beberapa kajian lepas yang mengkaji penggunaan bahasa dalam komunikasi secara berkumpulan atau kelompok bagi melihat bentuk bahasa yang digunakan. Zanariah et al. (2022) mengkaji lakuan bahasa dalam komunikasi berkumpulan iaitu organisasi kerja. Tujuan kajian ini dijalankan adalah untuk menganalisis komunikasi yang berlaku dalam kumpulan kerja dengan memfokuskan kepada bentuk lakuan bahasa yang digunakan dan impaknya. Melalui kajian Zanariah et al. (2022) ini, dapat disimpulkan bahawa penggunaan lakuan bahasa memberikan impak kepada komunikasi dalam organisasi dan setiap ahli perlu diberikan kesedaran tentang kepentingan lakuan bahasa sebagai satu strategi komunikasi.

Selain itu, Ahmad Syaifudin, Priono dan Nuriadi (2018) mengkaji interaksi antara guru dan pelajar di dalam kelas dengan melihat kepada lakuan bahasa yang digunakan. Seorang guru dianggap ketua ketika di dalam kelas dan sudah pasti perlu mengujarkan lakuan bahasa yang jelas agar pelajar dapat bertindak seperti yang diarahkan. Hasil kajian ini menunjukkan bahawa pelajar kurang kompetensi pragmatik dalam memahami dan bertindak seperti yang dimahukan. Oleh itu, Ahmad Syaifudin et al. (2018) mencadangkan agar guru menyusun strategi komunikasi untuk bertutur dengan tepat dan sesuai mengikut konteks di dalam kelas. Maka lakuan bahasa boleh dimanfaatkan dengan sebaiknya sebagai strategi guru berinteraksi dengan pelajar di dalam kelas.

Terdapat banyak kajian lepas yang hanya memfokuskan kepada lakuan bahasa direktif sahaja untuk dianalisis dalam sesuatu data. Namun kebanyakan kajian-kajian lepas ini memilih pengajaran guru di dalam kelas sebagai bahan kajian. Hal ini kerana ujaran lakuan bahasa direktif guru di dalam kelas amat penting agar murid-murid dapat memahami dan mematuhi arahan yang diberikan. Peranan seorang guru juga sinonim dengan memberikan arahan kepada pelajar kerana mereka dianggap ketua di dalam sebuah kelas. Antara kajian lepas yang hanya memfokuskan kepada lakuan bahasa direktif terhadap pengajaran guru ialah kajian oleh Sari (2018), Wijaya dan Helmie (2019), Andewi dan Waziana (2019) dan Surono, Sumarlam, Tri Wiratno dan Sri Marmanto (2021). Kesemua pengkaji-pengkaji lepas ini mengakui bahawa lakuan bahasa direktif sememangnya perlu diberikan perhatian dan dikaji kerana manfaatnya akan dapat dilihat dalam komunikasi antara guru (ketua) dan pelajar (ahli). Oleh itu, menjadikan ketua kumpulan sebagai data untuk melihat ujaran lakuan bahasa direktif amat relevan untuk dikaji kerana ciri seorang ketua sememangnya ialah memberikan arahan kepada orang dibawahnya.

Berdasarkan semua perbincangan dalam bahagian sorotan kajian ini, jelas bahawa wujudnya lompong yang boleh diisi dalam kajian komunikasi ketua kumpulan dari perspektif lakuan bahasa direktif. Oleh itu, kajian ini akan memfokuskan untuk mengkaji lakuan bahasa direktif sebagai satu strategi komunikasi ketua kumpulan kecil. Diharapkan agar kajian ini dapat memberikan manfaat kepada pelbagai pihak terutamanya ketua kumpulan kecil dalam merancang pengucapan.

METODOLOGI

Kajian ini menggunakan kaedah kajian lapangan untuk mendapatkan data. Seramai 56 orang pelajar semester pertama dari Akademi Pengajian Bahasa, Universiti Teknologi Mara (UiTM), kampus Shah Alam, Selangor terlibat dalam proses pengumpulan data. Kesemua pelajar ini dibahagikan kepada 12 buah kumpulan kecil dan setiap kumpulan mempunyai seorang ketua. Justeru, terdapat 12 orang ketua kumpulan dijadikan fokus data untuk melihat ujaran lakuan bahasa direktif. Setiap kumpulan diberikan sebanyak 15 minit untuk mengadakan perbincangan bagi menyelesaikan tugas yang diberikan. Para pelajar perlu membincangkan sebuah tajuk projek akhir untuk dikaji sebagai tugas mereka. Perbincangan berkumpulan ini dijalankan semasa dalam proses pengajaran dan pembelajaran kursus Penulisan Akademik di dalam kelas. Oleh itu, keizinan diminta terlebih dahulu daripada pensyarah yang mengajar kursus ini.

Kesemua perbincangan yang melibatkan 12 buah kumpulan, yang dilabel sebagai K1 hingga K12, dirakam secara verbatim dan kemudiannya ditranskripsikan. Transkripsi ini dilakukan bagi memudahkan proses mengenal pasti dan menganalisis data untuk melihat ujaran lakuan bahasa ketua kumpulan kecil. Teori lakuan bahasa Bach dan Harnish (1979) digunakan bagi melihat lakuan bahasa direktif ketua kumpulan sebagai satu strategi komunikasi. Berdasarkan teori ini, lakuan bahasa dibahagikan kepada empat taksonomi iaitu konstatif, direktif, komisif dan pengakuan. Konstatif mempunyai 15 subkategori, direktif mempunyai enam subkategori, manakala komisif dan pengakuan tidak mempunyai subkategori yang khusus, namun mengandungi indikator tertentu.

Kajian ini hanya memilih jenis lakuan bahasa direktif untuk dikaji dan difokuskan kerana jenis lakuan bahasa ini yang paling banyak digunakan oleh ketua dalam perbincangan kumpulan kecil. Selain itu, lakuan bahasa direktif yang bermaksud perlakuan arahan, amat sinonim dan sesuai dengan salah satu ciri sebagai seorang ketua iaitu memberikan arahan kepada ahli-ahlinya. Maka amat wajar sekali kajian ini hanya memilih jenis lakuan bahasa direktif untuk dikaji.

Kajian ini menggunakan kaedah kuantitatif untuk melihat jumlah kekerapan dan peratusan bagi setiap subkategori lakuan bahasa direktif. Bagi membuat pengelasan data ujaran ketua kumpulan kecil mengikut jenis-jenis subkategori lakuan bahasa direktif, kajian ini berpandukan kepada indikator yang disenaraikan oleh Bach dan Harnish (1979) dalam teorinya. Selain itu, kajian ini juga merujuk kepada formula huraian Bach dan Harnish (1979) yang dapat mengenal pasti sesuatu ujaran sebagai lakuan bahasa direktif dengan melihat kepada niat yang terkandung dalam ujaran tersebut. Pendekatan kualitatif berdasarkan analisis kandungan teks turut digunakan bagi menganalisis data dalam kajian ini. Ujaran-ujaran yang telah dikelaskan akan dianalisis bentuk bahasa dan keberkesanannya sebagai satu strategi komunikasi. Di bawah ialah subkategori lakuan bahasa direktif secara terperinci.

Jadual 1: Lakuan bahasa direktif

Subkategori	Indikator yang disenaraikan	Huraian
Permintaan	Meminta, merayu, memohon, menegaskan, menjemput, petisyen, mendoakan, permintaan, meminta, memanggil, berdoa, memberitahu, mendesak	S meminta H untuk melakukan A; kebiasaan, tiada alasan diberikan (boleh berupa negatif).
Pertanyaan	Bertanya, menyoal, pertanyaan, soalan, kuiz	S bertanya H sama ada ya atau tidak P.
Keperluan	Mengucapkan, menagih, arahan, permintaan, mengarah, memerintah, menyuruh, mengarah, menetapkan, memerlukan	S memerlukan H kepada A, wajib, pilihan alasan (boleh berupa negatif).
Larangan	Memerintah, melarang, dilarang, lafazkan, menyekat	Dikeluarkan, sebaliknya guna "negatif".
Permisif	Bersetuju, membenarkan, diberi kuasa, memberkati, diberi kebenaran, mengetepikan, alasan, dikecualikan, dimaafkan, dikurniakan, diberi lesen, diampunkan, dilepaskan, disekat	S membenarkan H kepada A berdasarkan kuasa yang ada pada S ke atas H.
Nasihat	Menasihati, nasihat, awas, penasihat, mencadangkan, mengesyorkan, cadangan, mendesak, amaran	S menyatakan kepercayaannya bahawa ada alasan untuk H kepada A, kebiasaan, alasan diberikan (boleh berupa negatif).

Jadual 1 di atas menunjukkan subkategori lakuan bahasa direktif yang ditetapkan oleh Bach dan Harnish (1979). Terdapat enam subkategori lakuan bahasa direktif iaitu permintaan, pertanyaan, keperluan, larangan, permisif dan nasihat. Setiap subkategori lakuan bahasa direktif ini mengandungi indikator-indikator yang dapat mengenal pasti sesuatu ujaran. Selain itu, huraian formula yang dinyatakan juga dapat membantu untuk mengesan niat perlakuan direktif dalam sesuatu ujaran. Merujuk kepada penerangan teori dalam jadual 1 di atas, simbol "S" ialah penutur, manakala "P" ialah proposisi, "H" pula ialah pendengar dan "A" ialah lakuan. Keempat-empat elemen ini amat penting dalam memahami formula lakuan bahasa yang dipelopori oleh Bach dan Harnish (1979). Setiap jenis subkategori lakuan bahasa direktif di atas menunjukkan konsepnya yang tersendiri dengan penerangan yang berbeza. Oleh itu, sebelum mengelaskan dan menganalisis ujaran lakuan bahasa direktif, perlu memahami dan menguasai terlebih dahulu setiap subkategori secara terperinci. Pemilihan teori ini dilihat amat membantu dalam mengkaji strategi komunikasi ketua kumpulan kecil.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN

Hasil kajian menunjukkan bahawa kesemua subkategori lakuan bahasa direktif iaitu permintaan, pertanyaan, keperluan, larangan, permisif dan nasihat diujarkan oleh ketua-ketua kumpulan kecil. Jumlah keseluruhan lakuan bahasa direktif yang diujarkan oleh ketua-ketua kumpulan kecil ialah sebanyak 383 ujaran. Di bawah ialah perincian jumlah kekerapan dan peratusan mengikut setiap subkategori lakuan bahasa direktif.

Jadual 2: Jumlah kekerapan dan peratusan subkategori lakuan bahasa direktif

Subkategori lakuan bahasa direktif	Kekerapan/peratusan
Permintaan	82 (21%)
Pertanyaan	107 (28%)
Keperluan	51 (13%)
Larangan	46 (12%)
Permisif	37 (10%)
Nasihat	60 (16%)

Berdasarkan jadual di atas, subkategori lakuan bahasa pertanyaan paling tinggi digunakan oleh ketua-ketua kumpulan iaitu sebanyak 107 kekerapan diikuti lakuan bahasa permintaan sebagai kedua tertinggi iaitu 82 kekerapan dan yang ketiga tertinggi ialah lakuan bahasa nasihat sebanyak 60 kekerapan. Manakala lakuan bahasa keperluan sebanyak 51 kekerapan, lakuan bahasa larangan 46 kekerapan dan lakuan bahasa permisif 37 kekerapan. Kesemua ujaran lakuan bahasa direktif ini diujarkan secara eksplisit dan implisit. Terdapat ujaran yang mudah difahami sebagai lakuan bahasa direktif, namun terdapat juga yang kabur sehingga menimbulkan kekeliruan antara ahli kumpulan.

Ujaran secara eksplisit amat jelas menunjukkan niat perlakuan penutur kerana mengandungi indikator yang digariskan oleh Bach dan Harnish. Oleh itu, amat mudah untuk mengenal pasti ujaran lakuan bahasa direktif sekiranya ketua kumpulan mengujarkan secara eksplisit. Pendengar dengan mudah berupaya membuat kesimpulan atau inferens setelah mendengar ujaran eksplisit (Salmi Sakinah, Taj Rijal & Abdelmuniem, 2020). Manakala ujaran secara implisit pula tidak mengandungi indikator yang dapat menunjukkan niat penutur secara jelas. Namun, ujaran ini masih dapat difahami dengan berpandukan konteks atau situasi perbualan. Menurut Julaina, Nor Hashimah dan Junaini (2018), komunikasi yang diujarkan secara implisit lebih sukar difahami kerana adanya unsur tersirat. Maka, konteks perbualan berdasarkan situasi perlu diteliti bagi memastikan wujudnya niat perlakuan penutur. Sesuatu ujaran secara implisit tidak dapat difahami dengan hanya melihat kepada makna literal, namun perlu melihat konteks dan niat penutur (Muhammad Zuhair, Al-Amin & Ahmad Mahmood, 2018). Hal ini juga diakui oleh Fatin Rabiha dan Zaitul Azma (2017) bahawa ujaran implisit memerlukan kefahaman bersandarkan kepada konteks situasi.

Permintaan

Lakuan bahasa permintaan merujuk kepada hasrat penutur yang menginginkan pendengar melakukan sesuatu seperti yang diminta (Bach & Harnish, 1979). Hal ini bermakna niat pengujaran penutur dijadikan alasan bahawa pendengar perlu melaksanakan seperti yang dimahukan. Menurut Kamus Dewan Edisi Keempat (2016), maksud "minta" ialah menyatakan mahu akan sesuatu. Justeru dalam konteks data kajian ini, penutur iaitu ketua kumpulan membuat permintaan kepada ahli-ahli kumpulannya melalui pelbagai gaya ujaran sama ada secara eksplisit dan implisit. Lakuan bahasa permintaan ini telah dijadikan sebagai strategi komunikasi oleh ketua kumpulan untuk memberikan arahan.

1. Weh **minta** tolong carikan maklumat pasal kaum Iban tu jap (K2)
2. **Minta** cepatkan bincang, masa tak banyak dah ni (K4)
3. **beritahu** jap pasal budaya raya kat Kelantan (K11)
4. korang **mohon** dengar yer (K1)
5. **cepat** baca apa dia tulis (K3)

6. aku **nak** kita bincangkan yang penting dulu (K10)
7. **tolong** tuliskan apa yang kita bincang ni, takut nanti tak ingat (K4)
8. **buka** laman web tadi tu, **buka** jap, **bukalah** jap (K8)

Contoh (1) dan (2) diujarkan secara eksplisit kerana mengandungi indikator “minta” yang merupakan kata dasar kepada “permintaan”. Oleh itu, dengan mudah ahli-ahli kumpulan dapat memahami bahawa ketua mereka sedang memberikan arahan dengan meminta sesuatu. Kedua-dua contoh ujaran (1) dan (2) mendapat respons yang baik daripada ahli kumpulannya dengan menunaikan seperti yang dihasratkan oleh ketuanya. Manakala contoh (3) dan (4) pula turut dikategorikan sebagai ujaran secara eksplisit kerana indikator “beritahu” dan “mohon” disenaraikan oleh Bach dan Harnish (1979) sebagai lakuan bahasa permintaan. Jika dilihat, ujaran (3) dan (4) sangat mudah untuk difahami sebagai satu ujaran permintaan.

Seterusnya ujaran (5), (6), (7) dan (8) merupakan ujaran secara implisit yang memerlukan lebih perhatian untuk ditafsir. Indikator “cepat” dalam ujaran (5) menunjukkan niat perlakuan mendesak. Norhasliza, Norfadila dan Riduan (2019) melalui kajiannya menyatakan bahawa perlakuan mendesak iaitu meminta dengan bersungguh-sungguh boleh diekspresikan dengan pelbagai kata. Bagi menunjukkan niat perlakuan mendesak, penutur didapati mengungkapkan kata kerja “cepat” agar rakannya melakukan apa yang diminta dengan segera. Kata “cepat” didefinisikan sebagai gerakan pantas, lekas dan segera (Kamus Dewan Edisi Keempat, 2016). Berdasarkan definisi ini, dapat disimpulkan bahawa Ujaran (5) sebagai lakuan meminta dengan mendesak. Seterusnya ialah contoh (8) yang menunjukkan penutur menyatakan permintaan dengan mendesak apabila mengulang perkataan yang sama dalam satu ayat. Hasrat penutur iaitu meminta pendengar membuka laman web diulang sebanyak tiga kali jelas menunjukkan penutur meminta dengan mendesak. Bulderita, Gani, dan Syahrul. (2018) menyatakan bahawa pengulangan perkataan dalam satu ayat merupakan satu bentuk penegasan.

Manakala bagi ujaran (6) pula ditandai dengan perkataan “nak” yang merupakan singkatan kepada kata kerja “hendak” yang membawa maksud penutur mempunyai hasrat terhadap sesuatu (Zanariah, 2018). Oleh itu, ujaran (6) ini membawa maksud penutur membuat permintaan kepada pendengar. Walaupun ujaran (6) ini tidak ditandai dengan indikator tertentu seperti yang digariskan oleh Bach dan Harnish (1979), namun perkataan “nak” yang diujarkan jelas membawa maksud niat perlakuan meminta.

Bagi ujaran (7) pula, penutur menggunakan indikator “tolong” sebagai strategi untuk menyampaikan permintaannya. Menurut Normah, Amirah dan G. Sharina (2020), indikator “tolong” boleh dikenal pasti sebagai lakuan bahasa permintaan dan boleh dimanfaatkan oleh penutur untuk meminta. Oleh itu, ujaran (7) ini jelas menunjukkan ketua kumpulan tersebut mengujarkan lakuan bahasa permintaan. Berdasarkan kesemua contoh ujaran lakuan bahasa permintaan yang dianalisis di atas, dapat difahami dengan jelas dan mudah apabila ketua kumpulan mengujarkan secara eksplisit, namun jika secara implisit perlu dikonotasikan dengan lebih mendalam.

Sebagai seorang ketua kumpulan atau ketua sesebuah organisasi, perlu cekap menyampaikan arahan permintaan kepada ahli-ahlinya. Oleh itu, lakuan bahasa direktif boleh dimanfaatkan oleh ketua sebagai strategi komunikasi. Berdasarkan contoh-contoh ujaran yang dianalisis di atas, ketua boleh mengujarkan lakuan bahasa permintaan secara eksplisit dengan menggunakan indikator “minta, beritahu, mohon”. Manakala secara implisit pula, ketua boleh meminta dengan menggunakan teknik pengulangan perkataan agar permintaan

lebih didengari kerana terdapat unsur mendesak. Selain itu, ketua juga boleh menggunakan perkataan lain seperti “cepat, nak, tolong” untuk menyatakan permintaan. Dalam komunikasi secara berkumpulan, seorang ketua perlu memastikan permintaan yang disampaikan didengari dan difahami oleh orang yang berada dibawahnya (Hicks, 2020). Apabila komunikasi antara ketua dan ahli jelas, maka tidak akan timbul konflik yang tidak diingini. Oleh itu, ketua hendaklah bijak menyusun strategi pengucapannya agar berkesan dan berlakunya tindakan daripada ahli kumpulan. Bentuk-bentuk lakuan bahasa permintaan ini boleh dijadikan rujukan dan panduan kepada ketua kumpulan.

Pertanyaan

Menurut Bach dan Harnish (1979), fungsi lakuan bahasa pertanyaan ialah menggerakkan pendengar untuk melaksanakan apa yang dihasratkan oleh penutur. Dengan mengajukan pertanyaan, pendengar akan memberikan maklumat kepada penutur atas permintaannya. Berdasarkan contoh di bawah, ujaran lakuan bahasa pertanyaan diujarkan secara eksplisit dengan menggunakan kata “tanya”, manakala terdapat juga ujaran yang diujarkan secara implisit iaitu dengan kehadiran kata “tak” dan “atau”. Manakala banyak juga ujaran lakuan bahasa pertanyaan yang menggunakan kata soal seperti “kenapa, bila, bagaimana” dalam ujaran yang jelas menunjukkan sebuah pertanyaan. Walaupun ujaran lakuan bahasa pertanyaan ketua-ketua kumpulan kecil diujarkan dengan pelbagai gaya, namun tetap dapat difahami oleh ahli-ahli kumpulan.

1. nak **tanya** ni korang setuju tak dengan cadangan tadi? (K2)
2. Okay sekarang aku nak **tanya** pendapat korang pasal jumlah responden tu? (K8)
3. eh **berapa** lagi masa ada ni? (K9)
4. agak-agak **bila** kita nak turun lapangan? (K10)
5. **kenapa** ko tak setuju plak? (K3)
6. dapat **tak** maklumat tadi? (K6)
7. ada apa-apa lagi **tak** nak cakap? (K7)
8. Sabah **atau** Sarawak? (K12)

Ujaran (1) dan (2) jelas menunjukkan lakuan bahasa pertanyaan kerana ditandai dengan indikator “tanya” yang diujarkan secara eksplisit. Bach dan Harnish (1979) menyatakan bahawa kata “ask” iaitu “tanya” merupakan kata kerja performatif eksplisit lakuan bahasa pertanyaan. Penggunaan kata kerja “tanya” dalam lakuan bahasa direktif pertanyaan dapat menjelaskan niat perlakuan bertanya secara langsung. Selain itu, kata kerja tanya dapat menekankan hasrat penutur untuk mendapatkan tindak balas maklumat daripada ahli kumpulannya ketika memberikan arahan. Ayat tanya juga dapat berfungsi sebagai perlakuan arahan bagi mendapatkan maklumat atau respons daripada pendengar (Zanariah, 2018). Kedua-dua ujaran (1) dan (2) ini mendapat respons daripada ahli kumpulannya yang merupakan maklumat yang diinginkan oleh penutur.

Seterusnya ialah contoh (3), (4), (5) yang menggunakan kata tanya atau kata soal sebagai lakuan bahasa pertanyaan iaitu “berapa”, “bila” dan “kenapa”. Penggunaan kata soal atau kata tanya ini jelas sekali menunjukkan penutur membuat lakuan pertanyaan untuk mendapatkan maklumat seperti yang dihasratkan. Penggunaan kata soal seperti siapa, mengapa, kenapa, bagaimana, apa dan sebagainya dapat dikategorikan sebagai pertanyaan

terbuka (Nurramadhani, 2019). Ujaran lakuan bahasa pertanyaan sebegini amat mudah untuk difahami oleh pendengar kerana niat ujarannya yang jelas melalui kata soal yang digunakan.

Seterusnya ialah contoh (6) dan (7) yang merupakan pertanyaan tertutup dan diujarkan secara implisit tanpa kehadiran kata kerja tanya dan tanpa kata kerja performatif yang digariskan oleh Bach dan Harnish (1979). Apabila penutur bertanyakan sesuatu, penutur sebenarnya mempunyai niat mendapatkan maklumat daripada ahli kumpulannya. Berdasarkan ujaran (6) dan (7), penutur berhasrat agar ahli kumpulannya memberikan maklumat “ya” atau “tidak” daripada pertanyaannya. Perkataan “tak” iaitu kata nafi berfungsi untuk menyoal pendengar. Berdasarkan konteks perbualan, ujaran (1) ini amat jelas dapat dikonotasikan sebagai niat perlakuan bertanya. Pertanyaan tertutup biasanya disertai dengan pilihan jawapan yang sudah tentu akan menyenangkan pendengar untuk menjawab (Liu & Wronski, 2018). Pertanyaan tertutup dalam perbualan lisan dinyatakan dalam pelbagai bentuk bergantung kepada penggunaan kata-kata tertentu. Pertanyaan tertutup ditandai oleh kata bernilai benar seperti benar, betul, salah, boleh dan sebagainya dan kata nafi tidak atau tak, kata nafi bukan atau kan. Penutur bertanyakan sama ada ya atau tidak dan mempunyai hasrat agar pendengar akan membalas kehendaknya itu. Oleh itu, strategi pertanyaan dengan menggunakan kata “tak” amat relevan digunakan dan mudah untuk difahami.

Manakala contoh (8) pula menunjukkan penutur mengujarkan lakuan bahasa pertanyaan secara implisit dengan bertanya “Sabah atau Sarawak?”. Justeru, pendengar perlu menjawab pertanyaan ini dengan memilih sama ada Sabah atau Sarawak. Penggunaan kata “atau” telah menjadikan ujaran (8) ini sebagai lakuan bahasa pertanyaan. Berdasarkan kefahaman pendengar, penggunaan kata “atau” ini amat mudah untuk difahami sebagai sebuah pertanyaan yang memerlukan pendengar membuat pilihan.

Kepelbagaian gaya pengujaran lakuan bahasa pertanyaan ini boleh dimanfaatkan oleh ketua kumpulan untuk membuat pertanyaan kepada ahli-ahlinya sebagai strategi komunikasi. Berdasarkan contoh-contoh ujaran lakuan bahasa pertanyaan dalam kajian ini, ketua boleh bertanya kepada ahli-ahlinya dengan menggunakan kata kerja “tanya”, kata soal atau kata “atau” dan “tak”. Kesemua bentuk lakuan pertanyaan yang ditunjukkan ini amat mudah untuk difahami oleh pendengar iaitu ahli-ahli kumpulan. Nurul Afifah dan Maslida (2021) menegaskan bahawa pertanyaan seorang ketua amat penting kerana akan menyumbang kepada kelancaran sebuah perbincangan. Pertanyaan yang jelas akan menyebabkan ahli kumpulan dapat menjawab dengan baik, maka hal ini akan melancarkan perbincangan. Chaudhri, Pridmore dan Mauck (2022) yang mengkaji tentang strategi komunikasi menyatakan bahawa dalam apa juga medium pertuturan, penutur perlu merancang strategi komunikasi bergantung kepada keperluan komunikasi tersebut. Sebagai seorang ketua, pasti banyak soalan yang ingin ditanya kepada ahli-ahli kumpulan. Oleh itu, ketua yang berdedikasi perlulah merancang cara bertanya iaitu strategi pertanyaan agar dapat difahami dan adanya tindakan yang seterusnya.

Keperluan

Lakuan bahasa keperluan menurut Bach dan Harnish (1979) ialah menyuruh atau memerintah. Lakuan bahasa keperluan ialah penutur mempunyai kuasa autoriti terhadap pendengar hingga menyebabkan ujarannya dipatuhi pendengar.

1. aku **suruh** ko senaraikan apa yang boleh kita kaji? (K2)
2. dia **perintah** kita semua tengok wayang (K12)

3. aku **arahkan** siapa yang free cuti sem ni, survey tempat tu dulu (K1)
4. wei mu **pergi** tanya jap pendapat puan (K8)
5. **awak ada pen and kertas kan, awak tulis yer** (K9)
6. **sorang bagi satu idea** (K5)

Berdasarkan contoh-contoh di atas, ujaran lakuan bahasa keperluan diujarkan secara eksplisit dan implisit. Contoh (1), (2) dan (3) diujarkan secara eksplisit kerana mengandungi kata kerja performatif eksplisit seperti yang digariskan oleh Bach dan Harnish (1979) iaitu “suruh”, “perintah” dan “arahkan”. Oleh itu, dengan jelasnya ahli-ahli kumpulan dapat memahami ujaran tersebut merupakan arahan kerana disuruh dan diperintah. Manakala bagi ujaran (4) pula, indikator “pergi” ialah ujaran implisit yang menunjukkan penutur menyuruh salah seorang ahli kumpulannya bertanyakan pendapat kepada pensyarah yang mengajar kursus tersebut. Kamus Dewan Edisi Keempat (2016) mencatatkan bahawa “menyuruh” bermaksud memberi perintah supaya melakukan sesuatu dan memberi perintah supaya pergi. Hal ini turut disokong oleh Zanariah (2018) yang bersetuju bahawa kata “pergi” dapat dikonotasikan sebagai lakuan keperluan iaitu menyuruh atau memerintah. Oleh itu, penggunaan kata “pergi” boleh dimanfaatkan oleh ketua kumpulan sebagai satu strategi komunikasi untuk memberikan arahan menyuruh.

Manakala bagi contoh (5) dan (6) pula, penutur memerintah melalui lakuan bahasa yang diujarkan. “awak ada pen *and* kertas kan, awak tulis yer” dan “sorang bagi satu idea” dapat dikonotasikan sebagai satu perintah walaupun tidak mengandungi kata kerja performatif eksplisit memerintah. Ahli-ahli kumpulan dilihat menuruti arahan yang diujarkan atas perintah penutur. Lakuan bahasa keperluan iaitu menyuruh atau memerintah dilihat boleh diujarkan secara eksplisit dan implisit, namun sekiranya secara implisit perlu jelas agar dapat difahami dengan mudah.

Kesimpulannya, sebagai seorang ketua, untuk menyampaikan arahan iaitu menyuruh atau memerintah, bentuk lakuan bahasa keperluan boleh dimanfaatkan. Sama ada diujarkan secara eksplisit atau implisit, lakuan bahasa keperluan ini perlu dituturkan dengan jelas dan sopan agar suruhan atau perintah tersebut dapat diterima oleh pendengar. Antara indikator yang dicadangkan kepada ketua kumpulan untuk menyampaikan lakuan keperluan ialah “suruh, perintah, arahkan dan pergi”. Selain itu, terdapat juga ketua kumpulan yang mengujarkan lakuan bahasa keperluan secara implisit yang dapat difahami arahnya melalui konteks ayat. Patrick (2021) menyatakan bahawa kegagalan sebuah organisasi atau kumpulan adalah kerana masalah komunikasi iaitu perintah daripada orang atasan yang kabur dan kurang difahami. Hal ini akan menimbulkan konflik malah kerugian dari pelbagai aspek antara ketua dan ahli. Oleh itu, amat penting bagi seorang ketua untuk merancang komunikasinya agar apa yang disampaikan berkesan.

Larangan

Lakuan bahasa larangan menurut Bach dan Harnish (1979) ialah satu pengharaman penutur kepada pendengar terhadap sesuatu perkara atau hal. Hal ini bermakna pendengar perlu untuk tidak melakukan sebagaimana yang ditegah dan dilarang oleh penutur. Data kajian menunjukkan bahawa ujaran lakuan bahasa larangan sebagai strategi komunikasi diujarkan secara eksplisit dan implisit. Di bawah ialah antara contoh-contohnya.

1. **jangan** banyak tanya, dah lambat ni (K6)
2. ko **jangan** fikir yang bukan-bukan tau (K9)
3. **dilarang** gelak sakan ya (K12)
4. **tak payah** banyak sangat objektif (K3)
5. **tak payah** la ambik kajian Sabah tu, jauh kan, susah nanti kita (K7)
6. **tak boleh** teruskan dah perbincangan, masa dah habis (K10)

Dalam kajian ini, lakuan bahasa larangan diujarkan oleh ketua kumpulan kepada ahli-ahli kumpulannya secara eksplisit dan implisit sebagai satu strategi komunikasi dalam memberikan arahan. Niat melarang yang ditandai dengan kata “jangan” jelas dapat dilihat melalui ujaran (1) dan (2). Hal ini disokong oleh Safitri dan Utomo (2020) iaitu kata “jangan” merupakan larangan supaya tidak melakukan sesuatu. Oleh itu, ketua-ketua kumpulan boleh memanfaatkan kata “jangan” sebagai perlakuan melarang.

Manakala ujaran (3) pula diujarkan secara eksplisit kerana penutur menggunakan kata “dilarang” yang jelas merupakan suatu larangan. Oleh itu, ahli-ahli kumpulan dapat memahami dengan cepat bahawa ketuanya melakukan larangan. Ujaran (4) dan (5) pula merupakan lakuan menegah yang dapat dilihat melalui indikator “tak payah”. Perkataan “tak payah” dapat juga difahami sebagai “tak usah” dan “tidak perlu”. Penggunaan kata “tak payah” dalam ujaran (4) dan (5) jelas sebagai usaha menegah oleh ketua kumpulan kepada ahlinya. Contoh yang terakhir iaitu (6), penutur menggunakan ujaran “tak boleh” sebagai strategi komunikasi untuk mengharamkan. Ungkapan “tak boleh” dapat dikonotasikan sebagai perlakuan pengharaman dengan menghalang keizinan. Maksud “boleh” ialah dibenarkan dan diizinkan. Oleh itu, dapat dirumuskan bahawa penggunaan kata “tak boleh” adalah ujaran melarang iaitu tidak dibenarkan atau tidak diizinkan.

Dapat dirumuskan bahawa lakuan bahasa larangan yang diujarkan oleh ketua-ketua kumpulan kecil ialah dengan menggunakan indikator “jangan, dilarang, tak payah dan tak boleh”. Didapati kesemua indikator yang digunakan ini untuk tujuan melarang amat berkesan kerana difahami oleh ahli-ahli kumpulan. Menurut Aminuddin, Lisa, Nur Aisyah, Siti Hajar dan Siti Nur Asmira (2021), lakuan bahasa larangan sering digunakan oleh seseorang yang mempunyai kedudukan yang lebih tinggi kepada orang yang dibawahnya. Contohnya, pengurus dalam sebuah organisasi dengan pekerja, ketua dalam sebuah kumpulan dengan ahli-ahlinya dan pelbagai lagi situasi. Oleh itu, dalam konteks perbincangan antara ketua dan ahli kumpulan dalam kajian ini, amat sesuai seorang ketua menggunakan bentuk-bentuk lakuan bahasa larangan yang disarankan sebagai strategi komunikasi. Lakuan bahasa larangan yang jelas dan dapat difahami dengan baik pasti akan dipenuhi atau dilakukan oleh orang yang mendengar.

Permisif

Menurut Bach dan Harnish (1979), lakuan bahasa permisif adalah anggapan bahawa penutur mempunyai kuasa autoriti terhadap pendengar. Penutur percaya bahawa pendengar bebas melakukan sesuatu atas kuasa yang ada pada penutur untuk membenarkan pendengar melakukan apa yang penutur izinkan. Oleh itu, dapat disimpulkan bahawa lakuan bahasa permisif ialah penutur memberi kebenaran atau keizinan kepada pendengar untuk melakukan sesuatu.

1. dah **boleh** fikirkan kita nak stat bila kumpul data (K3)
2. ko **boleh** jer tumpang kereta aku nak pergi mall tu (K7)

3. aku **benarkan** ko guna account FB aku (K11)
4. saya **bagi** kalau korang nak pinjam nanti (K9)

Contoh (1) dan (2) di atas merupakan lakuan bahasa permisif yang diujarkan secara implisit yang ditandai indikator “boleh”. Kata “boleh” yang hadir dalam ujaran (1) dan (2) ini dapat dijadikan penanda ilokusi untuk menunjukkan niat perlakuan membenarkan atau mengizinkan pendengar untuk melakukan apa yang diujarkan oleh penutur. Maksud ‘kata bantu boleh’ ialah diizinkan atau dibenarkan. Dalam struktur ayat bahasa Melayu, kata ‘boleh’ merupakan kata kerja modalitas yang mempunyai komponen makna keizinan (Asmah, 2014). Oleh itu, penggunaan kata “boleh” merupakan lakuan bahasa permisif yang diujarkan sebagai strategi komunikasi.

Manakala ujaran (3) pula menunjukkan ketua kumpulan mengujarkan lakuan bahasa permisif secara eksplisit dengan indikator “benarkan”. Hal ini jelas menunjukkan bahawa penutur memberi kebenaran dan mengizinkan hal tersebut yang diujarkannya. Seterusnya yang terakhir ialah contoh (4) yang menggunakan kata “bagi” dapat dikonotasikan sebagai memberi keizinan iaitu permisif. Penutur memberi keizinan kepada ahli kumpulannya untuk meminjam sesuatu daripadanya. Kesimpulannya, lakuan bahasa permisif boleh dimanfaatkan secara eksplisit dan implisit sebagai strategi komunikasi untuk mengujarkan perlakuan.

Seorang ketua dilihat mempunyai autoriti terhadap kumpulannya seperti berkuasa untuk membenarkan atau mengizinkan sesuatu. Rumusan daripada hasil dapatan data, ketua menggunakan indikator “boleh, benarkan dan bagi” untuk mengujarkan niat perlakuan permisif. Bekerja secara berkumpulan atau dalam sebuah organisasi, keizinan atau kebenaran daripada ketua amat penting. Menurut Nurul Afifah dan Maslida (2021), komunikasi seorang ketua perlu jelas dalam menyampaikan lakuan keizinan atau kebenaran kepada ahli-ahlinya. Kejelasan komunikasi tersebut akan melancarkan perbincangan kumpulan dan tidak akan menimbulkan konflik. Hambali, Muhaimin dan Rahmadini (2018) menyatakan bahawa antara halangan komunikasi adalah disebabkan oleh ketidakjelasan maklumat yang disampaikan. Penerima gagal untuk memahami mesej daripada ketua tentang sesuatu perkara. Oleh itu, dalam apa jua arahan yang disampaikan oleh ketua termasuklah pengujaran lakuan bahasa permisif, perlu diujarkan dengan jelas agar niat pengucapannya dapat difahami.

Nasihat

Lakuan bahasa nasihat bermaksud apa yang penutur hasratkan bukanlah menjadi alasan kepada pendengar untuk bertindak tetapi kepercayaan pendengar bahawa apa yang dilakukannya disebabkan oleh idea yang baik dan dijadikan alasan kepada pendengar untuk bertindak. Oleh itu, alasan idea itu yang telah menarik minat pendengar untuk bertindak. Lakuan bahasa nasihat menekankan kepercayaan pendengar terhadap sikap yang ditunjukkan oleh penutur. Pendengar percaya nasihat yang diberikan oleh penutur kerana sikap yang ditunjukkan oleh penutur dan atas sebab itu pendengar perlu patuhi nasihat tersebut. Oleh itu, subkategori nasihat amat menekankan kepada kekuatan kepercayaan penutur dan pendengar.

1. Kita **mesti** dapatkan izin tuan tanah dulu (K1)
2. **Nasihat** aku, kita tak perlu kot nak cerita panjang sangat (K10)
3. Just nak **ingatkan** jangan lupa pasal yang kita bincang awal-awal tadi tu (K3)

Data komunikasi lisan seperti perbincangan kumpulan kecil ini amat jarang menggunakan kata kerja performatif “nasihat” dalam ujaran direktifnya. Dalam struktur ayat bahasa Melayu, perlakuan penutur menasihati pendengar ditandai dengan frasa “kita mesti”. Oleh itu berdasarkan contoh (1), jelas menunjukkan ketua memberikan nasihat kepada pendengar agar mereka meminta izin terlebih dahulu. Seterusnya ialah contoh (2) merupakan ujaran lakuan bahasa nasihat yang diujarkan secara eksplisit kerana mengandungi kata “nasihat”. Ujaran ini tidak perlu ditafsir dengan lebih mendalam makna yang cuba disampaikan kerana sudah jelas merupakan sebuah nasihat kepada ahli kumpulannya. Perkataan “nasihat” boleh dipadankan dengan indikator “advise” seperti yang digariskan oleh Bach dan Harnish (1979).

Ujaran (3) ditandai dengan kata “ingatkan” yang menunjukkan niat perlakuan menasihati yang jelas. Berdasarkan rumus, lakuan bahasa nasihat ialah penutur menasihati pendengar agar melakukan sesuatu yang diujarkannya. Ujaran (3) ini jelas menunjukkan bahawa ketua menasihati pendengar agar ahli-ahlinya tidak melupakan apa yang telah dibincangkan. Wijaya dan Helmie (2019) menyatakan bahawa menasihati iaitu lakuan bahasa nasihat amat diperlukan dalam sebuah peristiwa komunikasi yang melibatkan ramai kerana boleh digunakan untuk menegur sekiranya perlu. Berdasarkan contoh-contoh lakuan bahasa nasihat yang dinyatakan ini, jelas menunjukkan ujaran tersebut merupakan lakuan bahasa nasihat kerana ditandai dengan indikator tertentu dan mempunyai makna konotasi yang tepat sebagai ujaran menasihati.

Kesimpulannya, lakuan bahasa nasihat amat berguna sekiranya dapat dimanfaatkan oleh ketua kumpulan dengan baik. Sebagai seorang ketua, perlulah menasihati ahli-ahlinya dengan ujaran yang dapat difahami dan diikuti. Antara bentuk lakuan bahasa nasihat yang boleh digunakan oleh ketua kumpulan ialah melalui penggunaan indikator “mesti, nasihat, dan ingatkan”. Dalam sebuah perbincangan atau organisasi kerja, seorang ketua pasti akan menyampaikan nasihat kepada orang dibawahnya. Duha (2018) yang mengkaji berkaitan komunikasi dalam organisasi bersetuju bahawa ketua perlu memberikan nasihat kepada orang yang berada di bawahnya. Oleh itu, lakuan bahasa nasihat ini boleh digunakan oleh ketua sebagai strategi komunikasi apabila sedang berbincang bersama ahli-ahli kumpulan.

Peranan Ketua Kumpulan dan Lakuan Bahasa Direktif sebagai Strategi Komunikasi

Berdasarkan kajian-kajian lepas, penggunaan lakuan bahasa direktif disinonimkan dengan watak atau peranan sebagai seorang ketua. Sebagai contoh kajian oleh Zanariah (2018) dan Wijaya dan Helmie (2019) yang mengkaji peranan guru yang mengetuai pembelajaran di dalam kelas untuk melihat fungsi lakuan bahasa direktif. Hal ini menunjukkan bahawa seorang ketua mempunyai manfaat dalam menggunakan lakuan bahasa direktif sebagai strategi komunikasi. Seorang guru iaitu ketua di dalam kelas boleh merancang pengujarannya dengan pelbagai strategi komunikasi. Oleh itu, ketua dalam kumpulan kecil juga boleh merancang strategi komunikasinya dengan mengujarkan lakuan bahasa direktif mengikut keperluan perbincangan sama ada secara eksplisit atau implisit. Menurut Sari (2018), lakuan bahasa direktif biasanya didominasi penggunaannya oleh ketua kumpulan dalam sebuah perbincangan berbanding ahli-ahli biasa yang lain. Oleh itu, amat penting seorang ketua mengetahui ilmu lakuan bahasa direktif agar dapat dijadikan strategi komunikasi.

Kajian ini berjaya membuktikan bahawa ujaran lakuan bahasa direktif ketua kumpulan kecil yang jelas dapat difahami oleh ahli-ahli kumpulannya. Ujaran lakuan bahasa direktif boleh dijadikan sebagai strategi komunikasi dan mampu menyumbang kepada kejayaan sebuah komunikasi kumpulan kecil. Apabila arahan yang diberikan oleh seorang ketua dapat

difahami oleh orang dibawahnya, pasti berlaku tindakan untuk memenuhi arahan tersebut (Zanariah et al., 2022). Oleh itu, hal ini dilihat sebagai suatu usaha untuk menjayakan sebuah perbincangan yang pasti mempunyai matlamat dan masa yang ditetapkan. Bekerja secara berkumpulan atau bekerja dalam sesebuah organisasi memerlukan seorang ketua yang berwibawa dari pelbagai aspek. Antara aspek yang perlu diambil berat ialah komunikasi. Justeru itu, kajian ini mencadangkan kepada ketua kumpulan agar memanfaatkan fungsi lakuan bahasa direktif sebagai strategi komunikasi. Lakuan bahasa direktif yang mempunyai enam subkategori dilihat sangat wajar untuk difahami fungsinya dan digunakan oleh ketua-ketua kumpulan.

KESIMPULAN

Kesimpulan daripada kajian ini, kesemua ketua kumpulan kecil menggunakan lakuan bahasa direktif secara efektif sama ada secara eksplisit atau implisit. Kepelbagaian bentuk amalan lakuan bahasa direktif merupakan strategi komunikasi untuk memastikan perbincangan yang dirancang berjalan lancar dan berkesan. Kesemua subkategori lakuan bahasa direktif digunakan oleh ketua kumpulan iaitu pertanyaan, permintaan, keperluan, nasihat, permisif dan larangan. Ketua kumpulan haruslah memainkan peranan dalam memastikan perbincangan kumpulannya berjalan dengan baik. Arahan yang diberikan haruslah dapat difahami agar berlakunya tindakan oleh pendengar. Kajian ini berjaya memperlihatkan bentuk lakuan bahasa direktif yang diujarkan oleh ketua kumpulan yang dilihat mampu memberikan kesan terhadap sebuah perbincangan. Hasil kajian ini boleh dijadikan panduan dan rujukan kepada ketua kumpulan kecil yang akan terlibat dengan perbincangan berkumpulan pada masa akan datang.

BIODATA

Nurul Afifah Adila Mohd Salleh merupakan pelajar doktor falsafah di Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Email: n.afifahadila@gmail.com

Maslida Yusof ialah seorang Profesor Madya di Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Email: maslida@ukm.edu.my

Ammar Redza Ahmad Rizal ialah seorang pensyarah kanan di Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Email: araredza@ukm.edu.my

RUJUKAN

- Ahmad Syaifudin Azhari, Priono, & Nuriadi. (2018). Speech acts of classroom interaction. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 4(2), 24-45.
- Aminuddin Saimon, Lisa Licson, Nur Aisyah Mohamad Taufek, Siti Hajar Japar, & Siti Nor Asmira Razali. (2021). Lakuan bahasa arahan dalam teks ucapan Perdana Menteri berkaitan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP). *PENDETA: Journal of Malay Language, Education and Literature*, 12(1), 63-78.
- Andewi, W., & Waziana, W. (2019). An analysis of a teacher's speech acts in the teaching and learning process. *Teknosastik*, 17(1), 29-34.
- Bach, K., & Harnish, R. M. (1979). *Linguistics communication and speech acts*. Cambridge & London: The MIT Press.
- Bulderita, S., Gani, E., & Syahrul. (2019). Epizeuksis dalam kumpulan sajak Chairil Anwar: Aku ini Binatang Jalang. *Retorika Jurnal Bahasa Sastra dan Pengajarannya*, 12(1), 85-94.
- Chaudhri, V., Pridmore, J., & Mauck, C. (2022). Assembling the start-up brand: A process framework for understanding strategic communication challenges. *International Journal of Strategic Communication*, 16(2), 206-221.
- Duha, T. (2018). *Perilaku organisasi*. Jakarta: Deepublish.
- Ezhar Tamam. (2014). *Menjayakan komunikasi kumpulan kecil*. Serdang: Universiti Putra Malaysia.
- Fatin Rabiha Abdul Kadir, & Zaitul Azma Zainon Hamzah. (2017). Ujaran Implisit dalam filem Melayu klasik Sri Mersing. *International Journal of Language Education and Applied Linguistics*, 6, 13-24.
- Habibah, F. A. F. (2018). The effects of teaching media and grammar mastery towards students' speaking skill at state junior high schools in Tangerang Banten. *Pujangga*, 4, 15-30.
- Hambali, Muhaimin, A., & Rahmadini, M. (2018). Pola komunikasi organisasi dalam pengembangan program studi ilmu komunikasi. *Jurnal Studi Sosial dan Politik*, 2(2), 96-108.
- Hicks, J. M. (2020). Leader communication styles and organizational health. *The Health Care Manager*, 39(4), 175-180. <https://doi.org/10.1097/HCM.0000000000000305>
- Joost W. M. Verhoeven & Vibeke Madsen. (2022). Active Employee Communication Roles in Organizations: A Framework for Understanding and Discussing Communication Role Expectations. *International Journal of Strategic Communication*, 16(1), 91-110.
- Julaina Nopiah, Nor Hashimah Jalaluddin, & Junaini Kasdan. (2018). Refleksi gastronomi dalam komunikasi: Analisis semantik inkuisitif. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 34(1), 185-201.
- Kamus Dewan (Edisi Keenam). (2016). Kuala Lumpur: *Dewan Bahasa dan Pustaka*.
- Liu, M., & Wronski, L. (2018). Trap questions in online surveys: Results from three web survey experiments. *International Journal of Market Research*, 60(1), 32-49.
- Mat Zizi Ismail, Ramli Yaacob, Hamidon Abd Rahman, Nur Fatima Awang Da, & Sapinah Zakaria. (2020). *Asas komunikasi untuk pemimpin pendidikan*. Nilai: Institut Aminuddin Baki.
- Mayfield, M., Mayfield, J., & Walker, R. (2021). Leader communication and follower identity: How leader motivating language shapes organization identification through cultural knowledge and fit. *International Journal of Business Communication*, 5(8), 221-253.

- Muhammad Zaiamri Zainal Abidin, Amira Firdaus, & Md Azalanshah Md Syed. (2021). Komunikasi strategik dalam pengurusan komunikasi organisasi: Definisi, pendekatan dan pelaksanaan. *Jurnal Pengajian Media Malaysia*, 23(1), 49-64.
- Muhammad Zuhair Zainal, Al-Amin Mydin, & Ahmad Mahmood Musanif. (2018). Makna penutur bagi ujaran tak langsung dalam skrip drama bahasa Melayu. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 34(2), 243-262.
- Norhasliza Ramli, Norfazila Ab. Hamid, & Riduan Makhtar. (2019). Lakuan tuturan ilokusi dan perlakuan dalam penamaan WIFI: Satu pemerhatian. *Jurnal e-Bangi*, 16(2), 1-9. <https://ejournal.ukm.my/ebangi/article/view/31372>
- Normah Ahmad, Amirah Ahmad, & G. Sharina Shaharuddin. (2020). Lakuan bahasa permintaan dalam kalangan pelajar Melayu di Akademi Pengajian Bahasa di UiTM Shah Alam. *Jurnal Linguistik*, 24(2), 1-16.
- Nurramadhani, A. (2019). Profil kualitas keterampilan bertanya mahasiswa calon guru dalam pembelajaran sains. *Jurnal Ilmiah Pendidikan*, 3(2), 1-9.
- Nurul Afifah Adila Mohd Salleh, & Maslida Yusof. (2021). The role of leaders in small group communication: Analysis of speech acts. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(2), 784-799.
- Rohaidah Haron, Madiawati Mamat@Mustaffa, & Maizira Abdul Majid. (2019). Pembinaan identiti kepimpinan dalam wacana politik. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 35(4), 386-407.
- Rosadi, F. S., Nuraeni, C., & Priadi, A. (2020). The use of small group discussion strategies in teaching English speaking. *Jurnal Pujangga*, 6(2), 134-145.
- Rozita Ibrahim, Muhammad Rahimi Hasan, & Bahiyah Abdul Hamid. (2018). Takrif kepimpinan, ciri-ciri pemimpin dan motivasi untuk memimpin menurut sudut pandang pemimpin wanita akar umbi. *Jurnal Pengajian Umum Asia Tenggara*, 19, 28-42. <https://doi.org/10.17576/malim-2018-1901-03>
- Salmi Sakinah Abdul Shukor, Taj Rijal Muhamad Romli, & Abdelmuniem Ahmed Mohamed. (2020). Analisis makna eksplisit penterjemahan peribahasa Arab-Melayu dalam dalam buku Kalilah Da Dimmah. *Muallim Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(4), 79-89.
- Safitri, A. N., & Utomo, A. P. Y. (2020). Analisis tindak tutur direktif pada ceramah Ustadz Abdul Somad edisi tanya jawab kajian musawarah bersama artis hijrah. *Jurnal Bahasa Indonesia*, 3(2), 119-134.
- Sari, K. P. (2018). Teacher's directive speech acts at kindergarten school. *Journal for Language and Foreign Language Learning*, 7(1), 35-45.
- Sinha, V. S., Moreno-Nunez, A., & Tian, Z. (2020). *Language, culture, and identity: Sign of life*. New York: John Benjamins Pub.
- Siti Hajar Ibrahim, Siti Aisyah Nordin, Siti Haizani Mat Delin, B.T Seri Tanjung Baharudin, Zainatunnisa Fakurazi, & Suhana Saad. (2017). Peranan dan pengaruh pemimpin pendapat dalam menggalakkan masyarakat kampung terlibat dalam aktiviti koperasi: Kajian kes di Kampung Hulu Chuchoh, Sepang. *e-BANGI*, 14(6), 34-48.
- Suppiah, S. M., Wong, X. L., Paul, G. P., & Mohd Khairie Ahmad. (2021). Meneroka pengaruh komunikasi kepimpinan terhadap kepuasan kerja dalam kalangan kakitangan di Institusi Pengajian Tinggi Swasta. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 37(2), 130-153.

- Surono, S., Sumarlam, S., Wiratno, T., & Marmanto, S. (2021). Directive speech acts in parenting and politeness implications based on the schools' missions: A study on kindergarten teachers in teaching learning process in Yogyakarta. *Langkawi: Journal of the Association for Arabic and English*, 7(1), 66-80.
- Thelen, P. D. (2021). Leadership and internal communication: Linking servant leadership, communication satisfaction and employee advocacy. *International Journal of Strategic Communication*, 15(5), 440-462.
- Triana, H. W., Maros, M., Kustati, M., & Reflinaldi. (2022). Struggling for leadership authority: Critical discourse analysis on Agus Harimurti Yudhoyono's political speech. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 38(1), 143-161.
- Van Ruler, B. (2018). Communication theory: An underrated pillar on which strategic communication rests. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), 367–381.
- Wang, Q., & Wang, C. (2020). Reducing turnover intention: Perceived organizational support for frontline employees. *Frontiers of Business Research in China*, 14(6), 1-16.
- Wijaya, F. R., & Helmie, J. (2019). An analysis of directive speech acts in the fault in our stars movie script. *Jurnal Joepallt*, 7(1), 35-51.
- Zanariah Ibrahim, Zalifah Sidek, Mohd Hamry Ismail, Zaiton Arshad, & Zulaili Bahador. (2022). Impak lakuan bahasa dalam komunikasi organisasi: Satu tinjauan. *Jurnal Dunia Pengurusan*, 4(1), 61-71.
- Zanariah Ibrahim. (2018). *Lakuan bahasa direktif guru pelatih dalam latihan mengajar: Satu analisis pragmatik* [Tesis Dr. Fal, Universiti Kebangsaan Malaysia].